

(Политика, 19.6.2010)

Мајкл Волзер, један од најутицајнијих живих политичких филозофа и професор емеритус на престижном *Институту за напредне студије* универзитета Принстон у САД, био је ове недеље гост Београда. Овај аутор налази се и на листи сто најутицајнијих светских интелектуалаца, од Ноама Чомског или Умберта Ека до папе Бенедикта, формираној на основу гласова читалаца часописа

Foreign Affairs

и британског

Prospect magazine

. Поред учешћа на тродневном научном скупу, Волзер је у среду проглашен и почасним чланом Београдског универзитета а присуствовао је и промоцији двеју својих књига објављених на српском –

Праведни и неправедни ратови

у издању

Гласника

и

Морал и прљаве руке: филозофија, политика и рат,

чији издавач је

Албатрос

плус.

Модерни систем суверених територијализованих држава, који је настао у Европи пре неколико стотина година, обухватио је читав свет. Упркос технолошким и економским променама и многим напорима да се тај систем замени новим облицима заједнице, независне државе нису ишчезле. Данашње међународно друштво и даље је друштво држава. Да ли би оно требало да задржи свој облик лававог система суверених држава или да се трансформише у свеобухватну конфедерацију држава, односно у светску државу?

Систем држава настао је пре неколико стотина година, али он још није довршен, и управо та чињеница лежи иза многих политичких нереда и људских патњи у данашњем свету. Циљ мушкараца и жена са интернационалистичким опредељењима треба да буде – довршавање система држава, чиме би се обезбедило да сви становници нашег глобуса стекну заштиту пристојне државе. Народи без држава, попут Курда и Пакистанаца, треба да имају државу којој теже (или, што у случају Курда изгледа вероватније, њен

функционални еквивалент). И свим људима што живе у одметничким државама, који су, захваљујући својим господарима, претрпели велике несреће, грађанске ратове и последице верског зилотизма (фанатизма), треба помоћи да успоставе државе способне да врше нормалне услуге: физичка безбедност, социјална помоћ, образовање итд. После тога, окренуо бих се не стварању светске државе, већ једном броју експеримената усмерених на регионалну и глобалну сарадњу – у циљу стварања еколошке безбедности, обезбеђивања јавног здравља и економске стабилности. О овоме треба мислити на следећи начин: прво морамо повући чврсте линије на мапи ових изолованих народа који треба да добију шансу да развију своје политичке институције, и потом, као друго, треба да ове линије учинимо „истачканим” линијама, како би оне омогућиле многе облике узајамног ангажмана и сарадње.

Може ли се владавина права реализовати на међународном нивоу или међународни односи представљају домен непоузданих правила и отуда политике моћи а не владавине права?

Не постоји један једини ауторитативни извор права на међународном нивоу, као што не постоји ниједан поуздан инструменат за примену права. Ниједан политички лидер не би безбедност свога народа препустио у руке било које постојеће међународне установе. Али то не значи да је постојеће међународно друштво друштво безакоња. Постоји дуга историја склапања уговора и конвенција; постоје правила за трговину и рат. Али се она заснивају на добровољном пристанку и унилатералној примени – као што је то био случај у „природном стању” које је описао британски филозоф Џон Лок. Злочини почињени током рата само се понекад кажњавају – онда када злочинци, да тако кажем, немају среће а ми остали имамо. Увек сам веровао да су Нирнбершки процеси били легитимни, оправдани модел међународне правде. То је, наравно, правда победника, али 1945. победници, већина њих, били су опредељени за судски интегритет, тако да су ти процеси били реални процеси, у оквиру којих су оптужени имали пуну и правичну заштиту. Организација суђења након масовних убијања у Руанди, Источном Тимору и Сијера Леонеу сведочи, чини ми се, о томе да су ти процеси били израз легитимног настојања да се ојача владавина права. Слично мишљење имам и о Хашком суду – он дакако није израз савршене владавине права, али ни пуке политике моћи; то је покушај да се у међународну политику унесе извештајни степен реда и уљудности.

У свом делу Ви сте подржавали хуманитарну интервенцију тврдећи да злочиначке владе не треба да буду заштићене доктрином суверенитета. По Вашем мишљењу, ратови који се воде ради одбране других морално су слични ратовима из самоодбране – штавише, они први још су праведнији. Овакво залагање за интервенцију превасходно је моралног типа. Али, постоје аутори који сматрају да такав приступ води одбацивању највећег достигнућа модерног права, а то је његово

одвајање од морала. По овом становишту, ово раздвајање права и морала имало је за последицу уклањање морала и религије из политике и подвргавање моћи и власти деперсонализованим правним нормама. Да ли се поновном морализацијом права и политике отварају врата арбитарном политичком волунтаризму на нивоу међународних односа, чиме се моћнима и јакима омогућава да инструментализују међународно право у властиту корист. Могу ли уклањање насиља и мир бити циљ хуманитарне интервенције уколико су ратови и насиље њен модус операнди? □

Ово последње питање не чини ми се сасвим озбиљно. Постоји мисаона линија, мислим од Клаузевица, који је рекао да би освајачке армије биле срећне када би могле да умарширају у суседне земље без икаквог пружања отпора – увек је друга страна та која одабере борбу. Слично томе, религиозни и националистички фанатици, који желе да масакрирају своје противнике, били би срећни уколико би се жртве саме предале и умрле и ако би остатак света само посматрао не чинећи ништа. Они који желе да се одупру агресији и масакру морају се определити за борбу, за насиље. Такав избор није моралистички; он је моралан. Могао бих такође тврдити да је легалан: употреба војне силе против „чинова који шокирају савест човечанства” брањена је у многим уџбеницима права. Али, ја не прихватам раздвајање права и морала. Закони су писани у сенци морала: прво доносимо одлуку да је злочинац лош, па потом примењујемо законе против злочинца. Каткада примене „каскају” за моралним знањем и онда ми чинимо оно што је морално нужно у нади да ће нас право сустићи. Не мислим да су акције предузете на основу моралних аргумената ишта више арбитарне од акција предузетих на основу правне интерпретације. А доминантне силе могу „инструментализовати” закон у истој мери као и морал. То је аргумент против доминације, а не против моралне (и правне) акције.

Раније сте, заједно са чувеним немачким филозофом Јиргеном Хабермасом, описивали интервенцију поводом Косова као нелегалну, али морално нужну. Према Вашем мишљењу, косовска интервенција се уклапа у дефиницију агресије дату у документима УН, али не и њено морално значење. Мајкл Игњатијев, некада ватрени заговорник косовског рата, касније је постао опрезнији: „Хуманитарна интервенција на Косову никада није била оно што је на први поглед изгледала. То је била и употреба империјалне моћи у циљу пружања подршке захтеву једне националне машине за самоопредељење, машине која је посезала за употребом насиља у тежњи да привуче међународну пажњу.” Како Ви данас гледате на питање Косова. Да ли је одбијање Србије да призна независност Косова засновано на међународном праву и принципима правде?

Ниједна војна интервенција није резултат чисте моралне воље. У међународној политици, мотиви су увек измешани. Када су Вијетнамци напали Камбоџу у намери да

укину „поља смрти” црвених Кмера, они су то учинили колико из стратешких толико и из чисто моралних разлога. Прихватам да су ствари тако стајале и са интервенцијом НАТО-а на Косову, иако ми је тешко да докучим какве су стратешке предности постигли НАТО и САД захваљујући тој интервенцији. Такође, признајем да су милитантни косовски Албанци употребили насиље. Али, ја не видим како се то може повезати са питањем независности. Већ сам много година гласан противник палестинског тероризма, и истовремено снажан заговорник палестинске државе. Отуда сматрам да је дата интервенција била оправдана и да Косово треба да постане независно, иако не нужно унутар постојећих граница.

Који су корени постојеће обнове расних, етнонационалистичких и верских мржњи?

Непосредни узрок је пропаст старих форми империјалне контроле. Вековима су различити народи и религиозне групе живели једни поред других под влашћу удаљених бирократа – рецимо, Грци, Јевреји и Египћани под Римљанима, а Индуси и муслимани под Британцима. Али, када су бирократе отишле кућама, када су империје пале, изненада се поставило питање: ко ће владати овде сада међу нама? И то питање избацило је на површину старе анимозитете и довело до жестоких и горких сукоба. Иста прича важи и за Комунистичку партију старог Совјетског Савеза и вероватно (о томе бисте Ви мени требало да причате) и за Комунистичку партију у старој Југославији.

Али, оживљавање религиозног жара у модерном свету, после многих деценија наше уверености у неизбежност секуларизације – то је друга прича и превише широка да бисмо је овде могли размотрити.

(Разговор водио Слободан Дивјак)